TIBBIY XIZMATDAN FOYDALANUVCHILARNING HUQUQLARINI HIMOYA QILISH: ZARAR QOPLASH MASALALARI

Tog'ayeva Munisa Abdualim qizi,
O‘zbekiston Respublikasi Huquqni muhofaza qilish
akademiyasi kabinet mudiri, tadqiqotchi
E-mail: munisatogayeva9@gmail.com
+99893 524-12-05
https://orcid.org/0009-0007-8647-8724

Annotatsiya

Mazkur tezisda tibbiy xizmatdan foydalanuvchilarning huquqiy maqomi, tibbiy xizmat ko‘rsatish jarayonida yetkazilgan moddiy va ma’naviy zararni qoplashning huquqiy asoslari hamda mavjud muammolari tahlil qilingan. Shuningdek, tibbiy xizmat ko‘rsatish natijasida zarar yetkazilgan holatlarda tibbiyot tashkilotining fuqarolik-huquqiy javobgarligi, sababiy bog‘liqlikni aniqlash va tibbiy ekspertizaning ahamiyati ko‘rib chiqilgan. Tadqiqot yakunida tibbiy xizmat iste’molchilarining huquqlarini himoya qilish mexanizmini takomillashtirish bo‘yicha takliflar ilgari surilgan.

Kalit so‘zlar: tibbiy xizmat, iste’molchi huquqlari, tibbiy yordam, zarar qoplash, moddiy zarar, ma’naviy zarar, tibbiy xato, fuqarolik javobgarligi.

Asosiy qism

Insonning sog‘lig‘i va hayoti bilan bog‘liq huquqlar jamiyatdagi eng muhim shaxsiy huquqlardan biri hisoblanadi. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 48-moddasiga ko‘ra, har kim sog‘lig‘ini saqlash va malakali tibbiy xizmatdan foydalanish huquqiga ega. Shuningdek, fuqarolar tibbiy yordamning qonunda belgilangan kafolatlangan hajmini davlat hisobidan olishga haqli. Davlat sog‘liqni saqlash tizimining davlat va nodavlat shakllarini, shuningdek, tibbiy sug‘urtaning turli

shakllarini rivojlantirish choralarini ko‘radi. Tibbiy xizmat ko‘rsatish munosabatlarida bemor yoki xizmatdan foydalanuvchi, bir tomondan, sog‘liqni saqlash sohasidagi shaxsiy huquqlarga ega bo‘lgan fuqaro sifatida namoyon bo‘lsa, ikkinchi tomondan, pulli tibbiy xizmatlardan foydalangan taqdirda iste’molchi maqomiga ega bo‘ladi. O‘zbekiston Respublikasining “Iste’molchilarning huquqlarini himoya qilish to‘g‘risida”gi Qonunda iste’molchining tovarlar, ishlar va xizmatlar haqida to‘liq hamda ishonchli axborot olish, sifatli xizmatdan foydalanish va xizmatning nuqsoni tufayli yetkazilgan zararni qoplashni talab qilish huquqi belgilangan.

Tibbiy xizmatning o‘ziga xos jihati shundaki, uning natijasi bevosita insonning hayoti va sog‘lig‘iga ta’sir qiladi. Shu sababli tibbiy xizmat ko‘rsatishda oddiy xizmatlarga nisbatan yuqoriroq ehtiyotkorlik, kasbiy bilim va belgilangan tibbiy standartlarga rioya qilish talab etiladi. O‘zbekiston Respublikasi“Fuqarolar sog‘lig‘ini saqlash to‘g‘risida”gi Qonunda fuqarolarning sog‘liqni saqlash sohasidagi huquqlari, tibbiy yordam olish, tibbiy aralashuvga rozilik berish va tibbiy sirning saqlanishi bilan bog‘liq qoidalar mustahkamlangan.

Tibbiy xizmat ko‘rsatish natijasida yetkazilgan zarar bir necha ko‘rinishda namoyon bo‘ladi. Birinchidan, bemorning sog‘lig‘iga jismoniy zarar yetishi, kasallikning og‘irlashishi, mehnat qobiliyatining pasayishi yoki nogironlik kelib chiqishi mumkin. Ikkinchidan, qo‘shimcha davolanish, dori-darmon, reabilitatsiya, parvarish va transport xarajatlari moddiy zarar sifatida baholanadi. Uchinchidan, bemor jismoniy og‘riq, ruhiy iztirob, qo‘rquv, tashvish va hayot sifatining pasayishi bilan bog‘liq ma’naviy zarar ko‘rishi mumkin.

O‘zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksining 985-moddasida umumiy qoida sifatida fuqaroning shaxsiga yoki mol-mulkiga yetkazilgan zarar, shuningdek, yuridik shaxsga yetkazilgan zarar uni yetkazgan shaxs tomonidan to‘liq hajmda qoplanishi belgilangan. Shuningdek, 989-moddasiga muvofiq, yuridik shaxs yoki fuqaro o‘z xodimi mehnat, xizmat yoki lavozim majburiyatlarini bajarish vaqtida yetkazgan

zararni qoplaydi. Mazkur norma tibbiyot xodimi tibbiyot tashkilotida xizmat vazifasini bajarayotgan vaqtda bemorga zarar yetkazgan holatlarda muhim ahamiyatga ega. Fuqaroning hayoti yoki sog‘lig‘iga yetkazilgan zarar bilan bog‘liq munosabatlar Fuqarolik kodeksining 1005 va undan keyingi moddalarida alohida tartibga solingan. Ushbu normalar sog‘liqqa shikast yetishi natijasida yuzaga kelgan davolanish xarajatlari, mehnat qobiliyatining yo‘qolishi sababli olinmay qolgan daromad va boshqa zarur xarajatlarni qoplash masalalarini tartibga soladi.

Tibbiy xizmat ko‘rsatishda zarar qoplash masalasini hal etish uchun bir nechta holat isbotlanishi lozim. Bular zarar mavjudligi, tibbiyot xodimi yoki tashkilotining harakati yoxud harakatsizligi, mazkur harakatning huquqqa xilofligi, zarar bilan tibbiy xizmat o‘rtasidagi sababiy bog‘liqlik va ayrim hollarda aybning mavjudligidir. Amaliyotda aynan sababiy bog‘liqlikni aniqlash eng murakkab masalalardan biri hisoblanadi. Shuningdek, tibbiy ekspertiza zararni qoplashga oid nizolarda alohida ahamiyatga ega. Ekspertiza orqali tibbiy yordam amaldagi standartlarga muvofiq ko‘rsatilganmi, tibbiyot xodimining harakatida kamchilik bo‘lganmi, bemorga yetkazilgan zarar bilan mazkur kamchilik o‘rtasida sababiy bog‘liqlik mavjudmi, degan savollarga javob olinadi.

Tibbiy xizmat sifatsiz ko‘rsatilgan taqdirda iste’molchi xizmatning kamchiliklarini bepul bartaraf etishni, xizmat haqini kamaytirishni, shartnomani bekor qilishni yoki yetkazilgan zararni qoplashni talab qilishi mumkin. “Iste’molchilarning huquqlarini himoya qilish to‘g‘risida”gi Qonun xizmatning nuqsoni tufayli iste’molchiga yetkazilgan zararni qoplash imkonini beradi. Agar tibbiyot tashkiloti zararni ixtiyoriy ravishda qoplashdan bosh tortsa, fuqaro sudga murojaat qilishi mumkin. Zararni qoplash bilan bog‘liq nizolarda moddiy zarar bilan bir qatorda ma’naviy zararni qoplash talabi ham qo‘yilishi mumkin. O‘zbekiston Respublikasi Oliy sudi Plenumining “Ma’naviy zararni qoplash haqidagi ishlar bo‘yicha sud amaliyoti to‘g‘risida”gi qarorida ma’naviy zarar miqdorini belgilashda

jabrlanuvchining jismoniy va ruhiy azoblari darajasi, zarar yetkazuvchining aybi hamda ishning boshqa muhim holatlari hisobga olinishi tushuntirilgan.

Mazkur sohada yana bir muhim yo‘nalish tibbiy sug‘urta va tibbiyot tashkilotlarining kasbiy javobgarligini sug‘urtalash tizimini rivojlantirishdir. Konstitutsiyamizda davlat tibbiy sug‘urtaning turli shakllarini rivojlantirish choralarini ko‘rishi belgilangan. 2024-yil 5-sentabrdagi PQ-311-son qaror bilan davlat tibbiy sug‘urtasi mexanizmlarini bosqichma-bosqich joriy etishga qaratilgan chora-tadbirlar belgilangan. Kelgusida bunday mexanizmlar tibbiy xizmat sifati bilan bog‘liq zararlarni tezroq qoplashga xizmat qilishi mumkin.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, tibbiy xizmatdan foydalanuvchilarning huquqlarini himoya qilish insonning sog‘lig‘i va hayotini muhofaza qilish bilan bevosita bog‘liq bo‘lgan muhim huquqiy yo‘nalishdir. Amaldagi qonunchilikda tibbiy xizmat iste’molchisining sifatli xizmat olish, zarur axborotga ega bo‘lish va tibbiy xizmatdagi kamchiliklar natijasida yetkazilgan zararni qoplashni talab qilish huquqi belgilangan. Shu bilan birga, amaliyotda tibbiy xatoni, tibbiyot xodimining aybini va zarar bilan tibbiy xizmat o‘rtasidagi sababiy bog‘liqlikni isbotlashda muammolar mavjud. Mazkur muammolarni bartaraf etish uchun mustaqil tibbiy ekspertiza tizimini takomillashtirish, elektron tibbiy hujjat aylanishini rivojlantirish, kasbiy javobgarlik sug‘urtasini kengaytirish va bemorlarning huquqiy xabardorligini oshirish zarur. Tibbiy xizmat ko‘rsatish sohasida bemor manfaatlarini samarali himoya qilish nafaqat yetkazilgan zararni qoplash, balki tibbiy xizmat sifatini oshirish, tibbiyot tashkilotlarining mas’uliyatini kuchaytirish va sog‘liqni saqlash tizimiga bo‘lgan ishonchni mustahkamlashga ham xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. 2023-yil 30-aprel. 48-modda. // https://lex.uz/docs/-6445145

2. O‘zbekiston Respublikasining “Iste’molchilarning huquqlarini himoya qilish to‘g‘risida”gi Qonuni. 1996-yil 26-aprel, 221-I-son. 4-modda va boshqa moddalar. // https://lex.uz/docs/-4704

3. O‘zbekiston Respublikasining “Fuqarolar sog‘lig‘ini saqlash to‘g‘risida”gi Qonuni. 1996-yil 29-avgust, 265-I-son. // https://lex.uz/ru/docs/-26013

4. O‘zbekiston Respublikasining Fuqarolik kodeksi. 985, 989, 1005 va boshqa moddalar. // https://lex.uz/docs/-180552

5. O‘zbekiston Respublikasi Oliy sudi Plenumining “Ma’naviy zararni qoplash haqidagi ishlar bo‘yicha sud amaliyoti to‘g‘risida”gi 7-son qarori. 2000-yil 28-aprel. // https://lex.uz/uz/docs/-1449509

6. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Davlat tibbiy sug‘urtasi mexanizmlarini joriy etishga oid chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi PQ-311-son qarori. 2024-yil 5-sentabr. // https://lex.uz/uz/docs/-7098084

7. “Tibbiy xizmat tushunchasi, turlari va ahamiyati” // Journal-web.uz. 2025.[journal-web]

8. Abdumalikov Sh.J. Tijorat tibbiyot markazlari sohasida tibbiy xizmatlar bozoridagi raqobat sharoiti hamda iste’molchilar tanloviga ta’sir etuvchi omillar // JMMF. 2026.[jmmf]

9. Turdiyev A.Sh. Iste’molchilar huquqlari va ularning himoyasi // Science and Research. 2025.[inlibrary]